

Cynigion Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru 2019-20

Medi 2018

UCAC | yr undeb sy'n diogelu athrawon a darlithwyr Cymru

Cynigion Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru 2019-20

Croesawa UCAC y cyfle hwn i ymateb i ymgynghoriad Y Pwyllgor Cyllid ar Gynigion Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2019-20.

Mae UCAC yn undeb sy'n cynrychioli athrawon, arweinwyr ysgol, tiwtoriaid a darlithwyr ym mhob sector addysg ledled Cymru.

1. Beth, yn eich barn chi, fu effaith cyllideb 2018-19 Llywodraeth Cymru

Mae cyllideb 2018-19 wedi cael effaith andwyol ar gyllidebau ysgolion. Mae'r setliad ar gyfer Awdurdodau Lleol, a'r arbedion enfawr y maent wedi gorfod eu gwneud, yn golygu bod problemau ariannol difrifol yn effeithio ar ein haelodau a'u disgyblion. Mae rhai Awdurdodau wedi llwyddo i 'amddiffyn' eu cyllidebau addysg (yn bennaf drwy doriadau llymch i wasanaethau eraill), ond mae hynny wedi golygu cyllideb 'niwtral', sef yr un swm a'r flwyddyn flaenorol, sydd yn cyfateb, mewn gwirionedd, â thoriad gan gymryd chwyddiant i ystyriaeth. Mae eraill wedi codi treth y cyngor er mwyn lliniaru rhywfaint ar y toriadau i gyllidebau'n gyffredinol, a chyllidebau addysg yn benodol.

Mae ysgolion yn wynebu sefyllfa ble nad oes modd osgoi gwneud toriadau sylweddol er mwyn ymdopi â'r diffyg ariannol. Golyga hynny doriadau i lefelau staffio, adnoddau, dysgu proffesiynol a bron â bod pob agwedd o weithgaredd yr ysgolion.

Dyma rai enghreifftiau o'r hyn sy'n digwydd eisoes o ganlyniad i'r sefyllfa ariannol:

- **Maint dosbarthiadau'n cynyddu:** golyga hyn lai o sylw unigol i'r dysgwyr; cynnydd mewn llwyth gwaith i staff, yn enwedig marcio ac asesu; gall arwain at straen a salwch tymor hir ac athrawon yn gadael y proffesiwn
- **Dibyniaeth gynyddol ar staff cynorthwyol** yn hytrach nag athrawon cymwysedig: cymarebau staff:plant yn gwaethgu gan gynnwys yn y Cyfnod Sylfaen; cyflogau staff cynorthwyol yn cael eu cyllido drwy arian grant tymor byr; o ganlyniad mae'n gynyddol heriol i roi'r sylw dyledus i bob plentyn; mae llwyth gwaith trwm iawn a lefel annerbyniol o gyfrifoldeb a straen ar gynorthwywyr
- **Dibyniaeth gynyddol ar benaethiaid mewn ysgolion bach:** mae penaethiaid, sydd yn aml ag amserlen dysgu eu hunain, yn gwneud oriau dysgu ychwanegol er mwyn sicrhau bod staff yn cael amser Cynllunio, Paratoi ac Asesu (CPA) statudol; mae nifer fawr o achosion, mae ganddynt ofal am fwy nag un ysgol, heb fod yr ysgolion hynny wedi'u ffedereiddio sy'n golygu cyfrifoldebau a cymrwymadau dwbl a thriphlyg (i lywodraethwyr, i Estyn ac ati); nid ydynt yn derbyn amser rheolaethol digonol; maent yn aml ymgymryd â rôl y Cydlynnydd Anghenion Dysgu Ychwanegol; gall hyn oll arwain at problemau recriwtio a chadw i swyddi arweinwyr ysgol a sefyllfaoedd o straen a salwch tymor hir
- **Effeithiau negyddol ar y cwricwlwm, yn benodol:**
 - **Ileihad yn nifer yr oriau cyswllt i bynciau cwricwlaidd**
 - **athrawon yn gorfod dysgu ystod ehangach o bynciau:** pan fydd athrawon yn dysgu tu hwnt i'w harbenigedd, byddant wrth reswm yn dysgu llai o oriau o fewn eu harbenigedd; gall hyn effeithio'n negyddol ar safonau a'r gallu i ysbrydoli disgyblion; heb os, mae'n gallu achosi straen
 - **pynciau'n diflannu'n llwyr o'r cwricwlwm** (Cerddoriaeth, Drama; Ieithoedd Tramor Modern; pynciau galwedigaethol ac ati) am nad oes modd cyflogi athrawon â'r ystod o arbenigedd sydd ei angen, ac am nad oes modd cyfiawnhau rhedeg cwrs gyda nifer cymharol fach o ddisgyblion mwyach; gall ddigwydd i ddechrau gyda Safon Uwch, ond mae hynny yn ei dro yn effeithio ar opsiynau TGAU, ac wedyn ar Gyfnod Allweddol 3; effaith hyn yw cyfyngu ar opsiynau disgyblion o ran astudiaethau pellach a gyrfaol, a cholli arbenigedd o'r staff; mae Llwybrau Dysgu 14-19 yn dadfeilio am nad oes cyllid mwyach
- **Cystadleuaeth ddiangen a niweidiol am ddisgyblion ôl-16** oherwydd eu gwerth ariannol, gydag ysgolion a cholegau addysg bellach yn cystadlu amdanynt. Mae cludiant yn un o brif feysydd y frwydr, gyda llai a llai o Awdurdodau'n gallu fforddio ariannu cludiant ôl-16 i ddosbarthiadau chwech ysgolion, a

cholegau'n cynnig cludiant am ddim neu wedi'i sybsideiddio'n helaeth iawn. Mae bygythiad i gynaliadwyedd dosbarthiadau chwech mewn ysgolion yn gyffredinol yn sgil y toriadau hegar i ariannu ôl-16 (toriad o 7%), ac mae'r bygythiad yn fwy difrifol byth o safbwynt yr effaith ar ddilyniant ieithyddol am mai dosbarthiadau chwech mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg yw'r unig gyfle am ddarpariaeth sy'n trochi disgyblion o ran cyfrwng y cyrsiau ac ethos ieithyddol y sefydliad.

- **Effeithiau negyddol ar amodau gwaith:** defnydd amhriodol o amser Cynllunio, Paratoi ac Asesu; defnydd amhriodol o athrawon yr ysgol i gyflenwi yn lle cyd-weithwyr; ysgolion yn ailstrwythuro lwfansau cyfrifoldeb er mwyn arbed arian er nad oes llai o angen y cyfrifoldeb o fewn yr ysgol - toriad cyflog, felly i'r athrawon hynny; llawer o staff yn cytuno i leihau oriau er mwyn osgoi diswyddiadau yn yr ysgol; petai'r staff hyn yn cael eu diswyddo yn y dyfodol, byddai'r tâl diswyddo yn seiliedig ar y cyflog rhan amser
- **Prinder cyllid i gynnal a chadw adeiladau ysgolion:** gall hyn olygu fod ysgolion yn llefydd llai dymunol, llai addas, fwy heriol a hyd yn oed mwy peryglus i weithio ynddynt; mi all effeithio ar safonau addysgol

Yn naturiol, mae'r bygythiad parhaol i swyddi yn creu awyrgylch o ofn a digalondid ac mae'r tanseilio o ran amodau gwaith yn achosi straen a salwch.

Mae ysgolion Cymru, sydd wedi wynebu sefyllfa ariannol heriol ers nifer o flynyddoedd, eisoes wedi gwneud arbedion lle mae'n bosib gwneud. Mae'r arweinwyr a staff yr ysgolion wedi gwneud y gorau o sefyllfa anodd dros ben er mwyn diogelu addysg a lles disgyblion.

Mae costau ysgolion yn cynyddu'n flynyddol - mae unrhyw **godriad cyflog i staff** (statudol yn achos athrawon) wedi gorfod dod o goffrau ysgolion yn ystod y blynyddoedd diwethaf am nad ydynt wedi cael eu hariannu. Ymhellach, mae sgil-ffeithiau ar gyfraniadau pensiwn i unrhyw godriad cyflog. Mae hynny wedi golygu toriad *de facto* i gyllidebau ysgolion. Mae'r sefyllfa sy'n wynebu ysgolion ar gyfer 2018-19 yn argyfyngus gan fod Llywodraeth San Steffan wedi dod o hyd i arian i dalu am ganran o'r codiad cyflog statudol i athrawon yn Lloegr, ond wedi osgoi neilltuo arian cyfatebol i Gymru dan y fformiwla Barnett (am fod yr arian, mae'n ymddangos, yn dod o goffrau'r Adran Addysg yn hytrach nag o'r Trysorlys).

Yn ogystal, mae ymchwil UCAC wedi dangos bod gofyn i ysgolion unigol gyfrannu at **yr Ardoll Prentisiaethau** mewn nifer o Awdurdodau Lleol. Mae enghreifftiau ledled Cymru o ysgolion unigol yn gorfod cyfrannu dros £20,000 yn y flwyddyn ariannol 2017-18.

Yr eironi pennaf yw bod hyn oll yn mynd yn uniongyrchol yn erbyn uchelgais Llywodraeth Cymru o ran symud tuag at Gwricwlwm i Gymru erbyn 2022, cwricwlwm a fydd yn eang, hyblyg a rhyngddisgyblaethol. Heb sôn am awydd y Llywodraeth i hyrwyddo leithoedd Tramor Modern a phynciau STEM, i roi cefnogaeth i'n disgyblion mwyaf bregus, a'r rhai mwyaf 'abl a thalentog', i drawsnewid y system Anghenion Dysgu Ychwanegol ac i gyrraedd Miliwn o Siaradwyr Cymraeg. Mae'r toriadau eisoes wedi effeithio ar weithgareddau anstatudol, megis chwaraeon a gwersi offerynnol, ond nawr maent yn bygwth gofynion statudol.

Erbyn hyn, teimlwn fod y sefyllfa wedi cyrraedd pwynt ble bydd yr effaith ar y proffesiwn a'r disgyblion fel ei gilydd mor niweidiol bod rhaid ystyried y sefyllfa'n argyfwng.

2. Pa ddisgwyliadau sydd gennych o gynigion cyllideb ddrafft 2019-20? Pa mor barod yn ariannol yw'ch sefydliad ar gyfer blwyddyn ariannol 2019-20, a pha mor gadarn yw'ch gallu i gynllunio ar gyfer blynyddoedd i ddod?

Mae ysgolion eisoes wedi cael eu rhybuddio i ddisgwyl toriadau pellach i'w cyllidebau dros y tair blynedd ariannol nesaf, o +/-1% y flwyddyn. Os felly, mi fydd yr heriau o ran darparu addysg o safon dderbyniol (heb sôn am weithredu'r diwygiadau uchelgeisiol a restrir uchod) yn anferth.

Mae gallu ysgolion i gynllunio ar gyfer y blynyddoedd i ddod wedi'i lyffetheirio'n sylweddol gan y ffaith fod gwybodaeth am eu cyllideb yn dod mor hwyr yn y dydd cyn gorfod dechrau ei gweithredu – ac mewn nifer o achosion hyd yn oed *ar ôl* gorfod dechrau gweithredu. I waethygu'r sefyllfa ymhellach, mae dyfarniadau ynghylch codiadau cyflog athrawon yn dod yn ystod y flwyddyn ariannol. Un o sgil-ffeithiau'r holl ansicrwydd hyn yw bod staff ysgolion yn cael eu rhybuddio (yn flynyddol erbyn hyn mewn llawer o

achosion) am y posibilrwydd o ddiswyddiadau, gyda'r holl bryder ac ansefydlogrwydd mae hynny'n ei achosi – heb fod hynny ar sail gwybodaeth gyllidebol gadarn.

Gwyddom fod anawsterau o ran amserlen yn sgil yr angen i aros yn gyntaf am gyllideb San Steffan, wedyn cyllideb Llywodraeth Cymru, wedyn cyllidebau Awdurdodau Lleol cyn bod modd pennu cyllidebau ysgolion. Fodd bynnag, teimlwn fod rhaid bod yna ffordd well a fwy synhwyrol ymlaen. Pwyswn am ystyriaeth i'r mater hwn er mwyn gallu rhoi sicrwydd ariannol, a'r gallu i gynllunio'n strategol dros, dyweder tair blynedd. Gwerthfawrogwn fod y Grant Datblygu Disgyblion wedi'i warantu tan ddiwedd tymor y Cynulliad; mae hynny'n cynnig *rhywfaint* o sefydlogrwydd.

Galwa UCAC am gyllid digonol i:

- amddiffyn ac ehangu, ble'n briodol, lefelau staffio er mwyn:
 - cyflawni gofynion y cwricwlwm
 - cydymffurfio â gofynion statudol ynghylch maint dosbarthiadau
 - amddiffyn cymarebau staffio'r Cyfnod Sylfaen
 - diogelu staff rhag llwyth gwaith niweidiol
- gyflawni gofynion cyflogaeth statudol e.e. amser Cynllunio, Paratoi ac Asesu (CPA), amser rheolaethol
- sicrhau bod capasiti o fewn y system i ymdopi â'r diwygiadau niferus a sylweddol sydd ar y ffordd (yn arbennig felly y cwricwlwm, trefniadau asesu, a'r drefn Anghenion Dysgu Ychwanegol newydd), gan gymryd i ystyriaeth rôl y proffesiwn wrth lunio'r diwygiadau (yr angen i'w rhyddhau o'u gwaith dysgu i wneud hynny, a chyflenwi yn eu lle) a'r angen am amser digonol ar gyfer hyfforddiant
- sicrhau fod cysondeb ar draws Cymru o ran cludiant ôl-16, nad yw'n gwahaniaethu yn erbyn unrhyw gategori o ddarparwr, ac sy'n amddiffyn addysg ôl-16 cyfrwng Cymraeg

Er bod y consortia rhanbarthol erbyn hyn yn ymgymryd ag ystod eang o dasgau, ac er bod yna fanteision i ddarbodion maint (*economies of scale*) drwy gyd-grynhoi cyllid ar lefel uwch, mae'n rhaid i ni godi cwestiwn ar ran ein haelodau ynghylch gwerth am arian y consortia rhanbarthol. Ar gyfnod pan mae cyllidebau ysgolion ac Awdurdodau Lleol dan gymaint o bwysau, awgrymwn fod angen i'r Pwyllgor ymchwilio (neu sicrhau ymchwil o ffynhonnell arall) i'r lefelau fwyaf priodol ac effeithiol o ddyraniadau cyllidebol ar bob haen o'r system addysg.

Cymrwn y cyfle i bwysleisio pwysigrwydd tryloywder mewn materion cyllidebol. Cafodd y broses o lunio cyllideb Llywodraeth Cymru y llynedd, mewn perthynas â chyllidebau addysg, ei nodweddau gan ddiffyg tryloywder enbyd a ganiataodd i Lywodraeth Cymru honni fod y gyllideb addysg wedi cynyddu, pan oedd hi'n gwbl glir ar lawr gwlad mai toriadau oedd yn wynebu pawb. Gwyddom fod hyn yn fater mae'r Pwyllgor Cyllid wedi tynnu sylw ato yn y gorffennol e.e. yn ei adroddiad 'Craffu ar Gyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2018-19, (Rhagfyr 2017). Galwn am lawer fwy o onestrwydd a thryloywder eleni.

Edrycha UCAC ymlaen at gyfrannu ymhellach at y broses graffu ar y Gyllideb Ddrafft yn ystod y misoedd nesaf, gan gynnwys mewn perthynas â phwyllgorau penodol.

Prif Swyddfa **UCAC**, Ffordd Penglais, Aberystwyth, Ceredigion SY23 2EU

ffôn: 01970 639950 | ffacs: 01970 626765 | ucac@ucac.cymru

facebook.com/AthrawonCymru twitter.com/AthrawonCymru